

Kõiksuse teooria

KEN WILBER

Kõiksuse teooria

Integraalne nägemus
äri, poliitika, teaduse ja spirituaalsuse jaoks

Eesti Transpersonaalne
Assotsiatsioon

Originaali tiitel:
A Theory of Everything by Ken Wilber

© 2000 by Ken Wilber
by arrangement with Shambhala Publications, Inc., P.O. Box 308, Boston,
MA. 02117, www.shambhala.com

Kujundus: Peeter Laurits
Küljendus: Karina Laurits

© Eesti Transpersonaalne Assotsiatsioon 2016

Trükkinud: Greif
ISBN 978-9949-9593-2-7

SISUKORD

Teadmiseks lugejale	9
1. HÄMMASTAV SPIRAAL	17
Tipu killustatus	18
Bumeriit	19
Olemise lained	22
Inimteadvuse projekt	24
Hüpe teise astme teadvusse	32
2. BUMERIIT	37
Areng kui egokesksuse hääbumine	38
Kaastunde spiraal	41
Hakka Süsteemile vastu!	44
Kasvuhierarhiad versus võimuhierarhiad	46
Bumeriit	49
Roheliste arvukad voorused	51
Pluralismi juurest edasi	53
Integraalne kultuur	54
3. INTEGRAALNE NÄGEMUS	57
Integraalne transformatsioon	57
<i>Seks, ökoloogia, spirituaalsus</i>	61
Täisspektraalne lähenemine	69
Kõik kvadrandid	72
Integraalsem kaart	82
Et muuta kaardimeistrit	85
Esmane direktiiv	85
Täpsemalt mõõdetud suurus	86
Integraalne nägemus terve maailma jaoks	87
4. TEADUS JA RELIGIOON	89
Teaduse ja religiooni suhe	90
Mittekattuvad valdkonnad?	94

Müstiku aju	97
Kõik kvadrandid, kõik tasandid	98
Hea teadus	107
Sügav religioon	110
Integraalne ilmutus	111
Elagu erinevus!	113
Kitsas religioon	114
Spirituaalsus ja liberalism	116
5. TÕELINE MAAILM	119
Integraalne poliitika	119
Integraalne valitsemine	127
Integraalne meditsiin	129
Integraalne äri	133
Integraalne haridus	135
Teadvusuuringud	136
Suhteline ja sotsiaalsesse ellu kaasatud spirituaalsus	136
Integraalne ökoloogia	137
Lähenedamine vähemustele	139
Kõik kvadrandid, kõik tasandid, kõik liinid:	
ülevaade UNICEFist	139
Homsed hirmud	144
Integraalne Instituut	148
6. KOSMOSE KAARDID	151
Holistlik indekseerimissüsteem	151
Maailmavaated	152
Robert Bellah, Mark Gerzon	157
Vertikaalne sügavus	158
Francis Fukuyama: <i>Ajaloo lõpp ja viimane inimene</i>	159
Samuel P. Huntington: <i>Tsivilisatsioonide kokkupõrge</i>	160
Vertikaalne ja horisontaalne	164
Väiklane roheline meem	169
Maailma Tsivilisatsioon	172

Thomas L. Friedman: <i>Lexus ja oliivipuu</i>	175
Spirituaalse kogemuse lained	180
Miks religioon lihtsalt ära ei kao?	183
Integraalne praktika	185
7. ÜKS MAITSE	187
Integraalne transformatiivne praktika	189
Soovitused	192
Tõene, kuid osaline	192
Ja kui kõik lõpeb	193
MÄRKUSED	195
Esimene peatükk: Hämmastav spiraal	195
Teine peatükk: Bumeriit	206
Kolmas peatükk: Integraalne nägemus	208
Neljas peatükk: Teadus ja religioon	214
Viies peatükk: Tõeline maailm	223
Kuues peatükk: Kosmose kaardid	244

TEADMISEKS LUGEJALE

Mis on uue aastatuhande koidikul intellektuaalse maailma kõige kuumem teema? Teema, mis on nii akadeemilise maailma kui ka *Atlantic Monthly* ja *New Yorker*'i laadsete trendiajakirjade huviorbiidis? Teema, mis köidab nii avalikkuse kui ka professorite tähelepanu? Mis lubab viimaks ometi paljastada inimolemise kaua peidus olnud saladused? Mille mõisteid „need, kes kursis on” oskavad nimetada – isegi kui nad neid seletada ei oska – ning mis on nii uus ja kuum teema, et inimesed sellest ideest lausa õheville lähevad?

Mõned ütlesid, et see on evolutsioonipsühholoogia, mis rakedab evolutsiooni printsiibid inimkäitumise uurimisele: teate isegi, meessoost inimloomad on seksuaalselt liiderlikud, naissoost inimloomad aga pesaehitajad, sest miljonite aastate vältel on looduslik valik meid sellisteks muutnud. Evolutsioonipsühholoogia on muutunud tõepoolest väga kuumaks teemaks, suuresti selle tõttu, et tal õnnestus välja vahetada kolm aastakümnet võimul püsinud postmodernism, mis oli veel hiljuti viimane sõna, kuid mis ajab praegu tüdinult ja põlastavalt haigutama: postmodernism on *nii* ilmselgelt eilne päev (ning kas pole see saatuse *ironia*?). Postmodernismi jüngrite tohutud hordid põhinesid tema võimel kõigi teiste ideid dekonstrueerida – kes nüüd selle postmodernistliku hävitustöö tulemused jälle kokku suudab sulatada, see tõusebki akadeemilise maailma troonile.

Evolutsioonipsühholoogial õnnestus vaiba äratõmbajate jalge alt vaip ära tõmmata – ta suutis näidata, et evolutsiooniprintsiibid seletavad inimekäitumist palju huvitavamalt ja veenvamalt kui standardne postmodernistlik väide, et kogu käitumine on kultuuriliselt relatiivne ja sotsiaalselt konstrueeritud. Evolutsioonipsühholoogia tegi selgeks, et inimestel on universaalseid jooni, et evolutsiooni eitamine põhineb seotusel ning – mis kõige olulisem – et postmodernism lihtsalt pole enam huvitav.

Evolutsioonipsühholoogia on tegelikult haru uuest radikaalsest lähenemisest evolutsioonile enesele. Eelmine, uusdarwinistlik süntees vaatles evolutsiooni kui juhuslike geneetiliste mutatsioonide tulemust, millest (ellujäämisväärtuse suhtes) kõige soodsamad loodusliku valiku teel edasi kantakse. Nimetatud teooria tekitas alati paljudes inimestes ebamugava tunde: kuidas sai elu kogu vitaalsus ja erisus areneda universumist, mida valitsevad ainult füüsikaseadused – seadused, mis väljendavad selgelt seisukohta, et universum käib maha. Termodünaamika teine seadus ütleb, et tegeliku maailma korratus kasvab pidevalt. Ometi näitab lihtne vaatlus, et tegelikus maailmas loob elu igal pool korda: universumit keeratakse üles, mitte ta ei käi maha.

Uued revolutsioonilised „kaose” ja „komplekssuse” teooriad väljendavad arusaamist, et füüsilisel universumil on tegelikult sisemine tendents korda luua, täpselt nii, nagu vesi, mis sinu vannitoas valamust alla voolab, organiseerib end ühtäkki kauniks pöörlevaks keeriseks. Bioloogiline elu ongi pöörlevate keeriste seeria, mis loob igal hetkel kaosest korda. Tekkinud uusi ja keerulisemalt organiseeritud struktuure kannavad aga kõikidel tasanditel edasi mitmesugused valiku protsessid, mis ulatuvad füüsilistest kultuurilisteni. Inimeste sfääris ilmneb see täpselt selle käitumise kujul, mida uurib uus evolutsioonipsühholoogia – seega on loomulik, et tegemist on kuuma teemaga!

Kui kuum teema evolutsioonipsühholoogia ka ei oleks, pole ta siiski kõige kuumem. Füüsikamaailmas hakkasid 1980-tel tõsisemalt arenema – ning jõudsid 1990-te lõpus oma haripunkti – jutud *kõiksuse*

teooriast: mudelist, mis pidi ühendama kõik teadaolevad universumi seadused üheks kõikehõlmavaks teooriaks, mis suudaks seletada sõna otseses mõttes kõike olemasolevat. Mõned sosistasid, et selle teooria valemites võib näha Jumala enese kätt. Teised ütlesid, et see teooria kergitab katet viimse Müsteeriumi enese näo eest. Lõplik Vastus on käeulatuses, vihjas vaikiv enamus.

Teooria, mida nimetatakse *stringiteooriaks* (või täpsemalt, *M-teooriaks*), töötas liita kõik teadaolevad füüsika mudelid – alates elektromagnetismist ja tuumasisestest jõududest kuni gravitatsioonini – üheks kõikehõlmavaks supermudeliks. Selle supermudeli fundamentaalseteks ühikuteks on „stringid” ehk ühemõõtmelised vibreerivad keeled – nendel stringidel mängitavatest erinevatest „nootidest” võib tuletada kõik kosmoses leiduvad teadaolevad osakesed ja jõud.

M-teooria („M-ile” on antud erinevaid tähendusi alates Maatriksist ja Membraanist kuni Müsteeriumi ja Emani (ingl *Mother* – tlk) – Kõikide Teooriate Ema tähenduses) on tõepoolest põnev ja lubav mudel ning, kui ta peaks viimaks vettpidavaks osutama, oleks ilmselt tegemist ühe kõigi aegade kõige mõjukama avastusega – seni ootab M-teooria aga laiaulatuslikke füüsikalisi katseid, mis tema paikapidavust kinnitaksid. Just sellepärast on stringi- ehk M-teooria teadajate jaoks kuumadest intellektuaalsetest uudistest kõige kuumem – plahvatuslikult revolutsiooniline supermudel, mis surub tahaplaanile isegi evolutsioonipsühholoogia kui lihtsalt huvitava teooria.

M-teooria on kindlasti intellektuaalid mõtlema pannud; see tähendab, teistmoodi mõtlema. Mida see tähendaks, kui leiduks teooria, mis seletab *kõike*? Ning, lõppude lõpuks, mida see „kõik” tegelikult tähendab? Kas see uus füüsikateooria seletaks ära näiteks luule mõtte? Või selle, kuidas majandus toimib? Või psühhooskuaalse arengu stadiidid? Kas see uus füüsika suudaks seletada näiteks ökosüsteemide arenguid, ajaloo dünaamikat või seda, millepärast inimesed nii sageli sõdu peavad?

Kvargid sisaldavad väidetavalt vibreerivaid stringe ning need stringid on fundamentaalseteks ühikuteks, millest kõik koosneb. Heakene küll, kui see nii ongi, siis on see üpris veider kõiksus. Selle rikkaliku maailma kõrval, mida me iga päev näha võime, on see kõiksus kahvatu, aneemiline ja võõras. On selge, et stringid on oluline – fundamentaalne – osa maailmakõiksusest, kuid näib, et mitte nii oluline. Sina ja mina – meie teame juba, et stringid – kui nad peaksid olemas olema – on ainult tillukeseks osaks tervest pildist, me teame seda niipea, kui veidi ringi vaatame, Bachi kuulame, armatseme, tardunult kõuekõminat kuulatame, joovastunult päikeseloojangut imetleme või selle kiirgava maailma üle mõtiskleme – selle maailma üle, mis näib koosnevat millestki palju enamast kui mikroskoopilistest, ühemõõtmelistest, tillukestest ribakestest.

Kreeklastel oli kaunis sõna *Kosmos*, mis tähendas kogu olemise Tervikut, mis hõlmas nii füüsilist, emotsionaalset, vaimset kui ka spirituaalset. Ülim reaalsus ei olnud lihtsalt kosmos ehk füüsiline mõõde, vaid *Kosmos* ehk füüsiline, emotsionaalne, vaimne ja spirituaalne mõõde üheskoos. Mitte lihtsalt elutu ja tundetu mateeria, vaid mateeria, keha, meele, hinge ja vaimu elav Totaalsus. *Kosmos!* – see on tegelik kõiksuse teooria! Meie vaesekesed – kaasaegsed inimesed – oleme aga *Kosmose* taandanud kosmoseks, me oleme mateeria, keha, meele, hinge ja vaimu taandanud pelgalt mateeriaks. Ning selles üksluises ja sünges teadusliku materialismi maailmas on meid luilutatud mõttele, nagu oleks see teooria, mis ühendab füüsilise mõõdme, tegelikult *kõiksuse* teooria...

Öeldakse, et uus füüsika näitab meile Jumala mõtteid. Heakene küll, ehk tõesti, aga seda ainult siis, kui Jumal parajasti põrmu peale mõtleb. Niisiis – ilma uue füüsika olulisust mingil viisil eitamata – küsigem lisaks: kas meil on võimalik leida *Kosmose* – mitte lihtsalt *kosmose* – teooriat? Kas saab eksisteerida tõelist *Kõiksuse Teooriat*? Kas sellist küsimust on üldse mõtet küsida? Ja kust me peaksime alustama?

„Integraalne nägemus” – ehk tõeline Kõiksuse Teooria – üritab hõlmata nii mateeriat, keha, meelt, hinge kui ka vaimu nii, nagu need inimeses, kultuuris ja looduses ilmnevad. Nägemus, mis üritab olla põhjalik, tasakaalustatud ja laiahaardeline. Nägemus, mis haarab seega enesesse nii teaduse, kunsti kui ka moraali; mis haarab enesesse distsipliiniid füüsikast spirituaalsuseni, bioloogiast esteetikani, sotsioloogiast kontemplatiivse palveni; millel on täita roll integraalses poliitikas, integraalses meditsiinis, integraalses äris, integraalses spirituaalsuses...

Käesolev raamat on lühiülevaade Kõiksuse Teooriast. Kõik taolised katsed on muidugi juba ette mitmel erineval moel nurjuma määratud. Nad jäävad küündimatuks, teevad põhjendamatuid üldistusi, ajavad eriteadlased hulluks ning ei suuda kõige üldisemas mõttes holistliku haaravuse eesmärki täita. Asi ei ole selles, nagu oleks ülesanne väljaspool inimvõimete piire; asi on selles, et see ülesanne on oma olemuselt teostamatu: teadmised paisuvad kiiremini kui teadmiste kategoriseerimise viisid. Holistlikud otsingud on nagu pidevalt kaugenev unistus, nagu horisont, mis kogu aeg taandub, kui tema poole kõnnime, nagu kullapada vikerkaare lõpus, milleni me kunagi ei ulatu.

Milleks siis üldse võimatut üritada? Sellepärast, et minu arvates on tükike tervikut parem kui mitte midagi ning integraalne nägemus pakub kindlasti rohkem, kui tema viilutatud ja täringuid pilduvad alternatiivid. Me saame olla rohkem terviklikud ja vähem terviklikud; rohkem killustunud või vähem killustunud; rohkem võõrandunud või vähem võõrandunud – ning integraalne nägemus kutsub meid üles olema pisut rohkem terviklikud, pisut vähem killustunud – seda nii oma töös, elus kui saatuses.

Nagu te järgnevatel lehekülgedel näete, toovad mõned asjad kohest tulu. Esimesed neli peatükki tutvustavad Kõiksuse Teooriat. Viimased kolm peatükki aga kirjeldavad tema seost „tegeliku maailmaga”. Me vaatleme integraalset poliitikat, integraalset äri, integraalset

haridust, integraalset meditsiini ja integraalset spirituaalsust – nad kõik leiavad juba praegu laiaulatuslikku ja entusiastlikku rakendamist. Viimane peatükk käsitleb „integraalset transformeerivat praktikat” ehk võimalusi, kuidas saaks integraalset lähenemist psühholoogilisele ja spirituaalsele transformatsioonile kasutada omaenese elus – kui teil selleks soovi peaks olema.

(Lõpumärkused on mõeldud asjaga rohkem kursis olevatele lugejatele või teiseks lugemiseks. Samuti annan ma viimases peatükis lugemissoovitusi neile, kes soovivad integraalset nägemust ja *Kõiksuse Teooriat* edasi uurida.)

See raamat on mõeldud kaasväljaandeks minu tulevasele raamatule *Bumeriit*. Minu arvates on maailm üldiselt, ja eriti minu põlvkond, jõudnud teatud sorti teelahkmele: me võime minna edasi mööda teadusliku materialismi, killustunud pluralismi ja dekonstrueeriva postmodernismi teed, kuid võime valida ka integraalsema, laiahaardelisema, kõikehõlmavama raja. Nii *Bumeriit* kui *Kõiksuse Teooria* alustavad seepärast samast punktist: raamatute esimesed poolteist peatükki on praktiliselt samad. *Bumeriit* vaatleb seejärel teed, mida mööda me seni oleme käinud – killustumise ja võõrandumise teed –, *Kõiksuse Teooria* käsitleb aga alternatiivset holismi ja integreeriva haarde rada. Kumb tee lõppkokkuvõttes valitakse, sõltub muidugi mõista teist endist.

Palun kasutage järgnevatel lehekülgedel leiduvaid ideid kui lihtsaid soovitusi. Mõelge, kas need tunduvad teile mõistlikud; vaadake, kas te oskate neid kuidagi täiendada; vaadake, kas neil õnnestub teie endi integraalseid ideid ja püüdlusi esile tuua. Üks minu professoritest defineeris kunagi head teooriat kui „taolist, mis peab vastu senini, kuni leitakse parem”. Sama kehtib ka hea *Kõiksuse Teooria* kohta. See ei ole jäik ja lõplik teooria, ta täidab oma eesmärki siis, kui aitab teil leida parema. Vahepeale jäävad aga imesid ja õndsust täis otsingud, otsingud, mis on algusest peale olemise kiirgusest läbi

imbunud, otsingud, mis on alati kroonitud veel enne, kui nad on isegi jõudnud alata.

K. W.

Boulder, Colorado

Kevad 2000

ESIMENE PEATÜKK

HÄMMASTAV SPIRAAL

Me elame erakordsel ajajärgul: kõik maailma mineviku ja oleviku kultuurid on meile teataval määral kättesaadavad – kas siis ajalooliste jäädvustuste või elava reaalsuse kujul. Planeedi Maa ajaloos ei ole seda kunagi varem juhtunud.

Raske on seda ette kujutada, kuid terve selle aja jooksul, mil inimkond on Maa peal elanud – see tähendab, viimase paari miljoni aasta jooksul –, sündis inimene kultuuri, mis ei teadnud teistest kultuuridest praktiliselt mitte midagi. Näiteks, sa sündisid hiinlasena, kasvasid üles hiinlasena, abiellusid hiinlasega ja järgisid Hiina religiooni – tihti elasid sa terve oma elu samas onnis sellesama maatüki peal, kus olid juba sajandeid elanud sinu esivanemad. Isoleeritud suguharudest ja salkadest väikeste põllumajanduslike küladeni, sealt iidsete riikideni, sealt vallutushimuliste feodaalsete impeeriumiteni, sealt rahvusvaheliste liitriikideni, sealt globaalse külani: selle erakordse arengu taustal näib, et inimkonna saatus on kasvada integraalse küla suunas.

Seega seisab teadvuse evolutsiooni tipp tänasel päeval integraalse aastatuhande – või vähemalt võimaliku integraalse aastatuhande – künnisel, kus kõik inimkonna teadmised, tarkused ja tehnoloogiad on kõigile kättesaadavad. Ning varem või hiljem saame muidugi kõige selle seletamiseks endale ka Kõiksuse Teooria...

Kuid me näeme edaspidi ka seda, et teel integraalse arusaamise poole on mitmeid takistusi, seda isegi kõige arenenumates ühiskonnakihtides. Peale selle on inimkonna tüüpiline ehk keskmine teadvus kaugel igasugusest integraalsusest ning üritab meeleheitlikult oma enese vajadusi rahuldada. Mõlemad mainitud küsimused – integraalse nägemuse suhe nii kõige arenenuma kui ka vähem arenenud rahvastiku osadega – on selle raamatu kesksed teemad. Isegi kui meil on Kõiksuse Teooria, mis hõlmab kõike ja ei heida midagi kõrvale kui teisejärgulist, siis – kas sellest on ka kõigile kasu? Ning kuidas me saame selle eest hoolt kanda, et temast oleks kõigile kasu?

Lühidalt, missugune on tänapäeva maailmas integraalse nägemuse staatus nii kultuurieliidi hulgas kui ka laiemalt? Alustagem tipust ja vaadelgem neid arvukaid tõkkeid, mis takistavad meie kultuurieliiti teel integraalse nägemuse poole.

Tipu killustatus

Integraalne: see sõna tähendab integreerimist, kokkuviiimist, ühendamist, haakimist, hõlmamist. See ei viita mitte ühetaolisusele ega vikerkaarevärvilise inimkonna kõigi suurepärase erinevuste, värvide ja siksakkide ühtlaseks silumisele, vaid erinevas sisalduvale samasusele, suurepärestes erinevustes peituvatele ühisjoontele. Ning mitte pelgalt inimkonna hulgas, vaid terves Kosmoses: leida ulatuslikum vaade – Kõiksuse Teooria (K.T.) –, milles leiduks ruumi nii kunstile, moraalile, teadusele kui religioonile, ning mis ei taandaks neid kõiki – vastavalt oma maitsele – vaid üheks viiluks Kosmilisest pirukast.

Ning loomulikult, kui meil õnnestub luua tegelikkuse jaoks tõeliselt holistlik või integraalne vaade, siis koos sellega areneb välja ka

uut tüüpi kriitiline teooria – see tähendab, teooria, mis suhtub kriitiliselt praegusesse asjade seisule ning vaatleb seda laiema ja soovituma seisundi valguses, seda nii indiviidi kui kultuuri seisukohalt. Integraalne paradigma on oma olemuselt kriitiline taoliste lähenemiste suhtes, mis on temaga võrreldes puudulikud, ahtad, pealiskaudsed, vähem haaravad, vähem integreerivad.

Selle integraalse nägemuse, selle K.T., võtamegi järgnevatel lehekülgedel vaatluse alla. Kuid kindlasti ei ole see vaade lõplik, kindel ega ainus; see on lihtsalt vaade, mis üritab austada ja hõlmata nii paljusid uurimusi nii paljudest teadusharudest kui võimalik – ning seda sidusal viisil (see on üks viis defineerida integraalset või kõikehõlmavat vaadet Kosmosele).¹

Kuid juba see katse ise tõstatab huvitava küsimuse: kas tänapäevases õhustikus – kus valitsevad kultuurisõjad, identiteedipoliitika, miljonid uued vastuolulised paradigmad, dekonstrueeriv postmodernism, nihilism, pluralistlik relativism ja mina-poliitika – saab tõeliselt integraalne nägemus üldse eksisteerida? Kas kirjeldatud kultuurilises seisundis on võimalik K.T.-d üldse ära tunda, veel vähem teda omaks võtta? Kas pole mitte kultuurieliit ise praegu enneolematult killustunud ja salaviha täis? Laiadel massidel on ehk kalduvus suguharusõdadeks ja rahvusekeskseks etniliseks puhastuseks; mis saab aga siis, kui sama kalduvus on ka kultuurieliidil endal?

Teisisõnu, me räägime teadvuse evolutsiooni tipust enesest – küsimus on selles, kas isegi see tipp on tõeliseks integraalseks nägemuseks valmis. Ma usun, et raamatu lõpus võime märgata juba mitmeid väga positiivseid suundumusi; esmalt soovin aga vaadelda mõningaid, mis just rõõmu ei tee.

Bumeriit

Beebibuumi põlvkonnal, nagu kõigil põlvkondadel, on oma tugevused ja nõrkused. Tema tugevusteks on erakordne vitaalsus, loomingu- ja idealism ning soov katsetada traditsioonilistest väärtustest

väljapoole jäävaid uusi ideedeid. Mõnede ühiskonnaaatelejad arvates on buumerid „ärkav põlvkond”, mida tõendab erakordne loominguilisus nii muusikas kui infotehnoloogias, nii poliitilises tegevuses kui elustiilides, nii ökoloogilises tundlikkuses kui inimõigustes. Ma arvan, et kõigis nendes ettevõtmistes leidub palju õiget ja head ning selle võib õigustatult kirjutada buumerite arvele.

Buumerite nõrkuseks – ning sellega nõustub enamik kriitikuid – on erakordselt suur enesekesksus ja nartsissism. See on nii valdav, et enamik inimesi – buumerid ise kaasa arvatud – noogutavad, kui mainitakse väljendit „Mina-põlvkond”.

Seega näib mulle, et minu põlvkond on erakordne segu suuruselt ja nartsissismist, ning et see veider sulam on puudutanud praktiliselt kõiki meie ettevõtmisi. Me ei lepi lihtsalt kena uue ideega – ei, meil peab olema uus paradigma, mis kutsuks esile ühe suurima transformatsiooni inimkonna ajaloos. Me ei taha lihtsalt pudeleid ja pabeleid ümber töödelda – ei, me peame mängima kangelast, kes päästab planeedi ja Gaia ning vabastab ja äratav jälle ellu selle Jumalanna, kelle eelmised põlvkonnad olid jõhkralt alla surunud. Me ei suuda lihtsalt oma aeda harida – ei, me peame terve planeedi näo niimoodi ümber kujundama, et see kutsuks esile kõige tähelepanuväärsema globaalse ärkamise, mida ajaloos kunagi on nähtud. Me peame jätma enestele endist mulje kui teerajajatest, kes saadavad korda midagi enneolematut: erakordse ime, mis seisneb selles, et me oleme meie ise.

Eks see võib tunduda päris naljakas, kui mõtlema hakata, ja ma ei ütle seda sugugi mitte paha pärast. Igal põlvkonnal on oma nõrkused; eelnev tundub, vähemalt teataval määral, olevat meie nõrkuseks. Ma usun aga, et väga vähesed minu põlvkonnast on suutnud seda nartsissistlikku tooni vältida. Paljud ühiskonnakriitikud on sellega nõustunud ning see ei piirdu sugugi ainult taoliste väga hästi asja olemust tabavate töödega nagu Laschi *Nartsissismi kultuur*, Restaki *Mina otsijad*, Bellahi *Südame harjumused* ja Sterni *Mina: nartsissistlik ameeriklane*. Professor Frank Lentricchia kirjutab ajakirjas *lingua franca*:

Akadeemilise elu ülevaade Ameerika ülikoolides valitsevate kultuuriuuringute hetkeolukorda vaadeldes järgmist: „Nii palju on saanud selgeks, et akadeemilises kirjandus- ja kultuurikriitikas leiduvast kangelaslikust enese täispuhumisest rääkides on võimatu liialdada.”

Valus, valus. Kuid see on tõsi, et lugedes põhjalikumalt raamatuid kultuuriuuringutest, alternatiivsest spirituaalsusest, uuest paradigmat ja suurest transformatsioonist, mis toimuks siis, kui maailm lihtsalt autori revolutsioonilisi ideid kuulaks, hakkab „kangelaslik enese täispuhumine” varem või hiljem silma. Hakates tundma lähemat huvi selle vastu, mida see enese täispuhumine tegelikult võib tähendada, otsustasin asja lähemalt uurida ning kirjutada raamatu sellest minu põlvkonda varjutavast veidrast hädast – sellest veidrast segust, mille moodustavad tähelepanuväärselt kõrged kognitiivsed võimed ning suurepärane loominguiline intelligentsus koos ebahariliku koguse emotsionaalse nartsissismiga. Muidugi, nagu ma ütlesin, on ka kõigil eelnevatel põlvkondadel arvukalt vigu; ma ei taha mingil juhul buumerite kallal norida. Asi on lihtsalt selles, et „ärkavate põlvkondade” kitsaskohad on üldise intensiivsuse tõttu sageli eriti põletavad; buumerite puhul näib selleks kitsaskohaks olevat enese täispuhumine, armuafäär *avec soi* (täpselt nagu Oscar Levant Gershwinilt teravmeelselt küsis: „Ütle mulle, George, kui sa peaksid kõike otsast alustama, kas sa armuksid siis ikka iseendasse?”)

Ma panin raamatule nimeks *Bumeriit*. See vaatles tosinaid valdkondi ja distsipliine, kus tähtsad, kuid osalised tõesed olid mina võimu ja olulisuse ületähtsustamise tõttu proportsioonist välja viidud.² Mõne hetke pärast annan selle raamatu põhipunktidest lühiülevaate, sest, nagu ma ütlesin, on see otseselt seotud integraalse nägemuse ja selle vastuvõtuga tänapäeva maailmas. Idee on üpris lihtne: Nartsissismi Kultuur on integraalse kultuuri antitees (sest nartsissistlikud ja isoleeritud minad võitlevad visalt ühisuse vastu). Seega jääb õhku küsimus: kas maailm on integraalsuseks valmis? Ning, kui ei ole, siis – mis seda takistab?

Olemise lained

Arengupsühholoogia uurib meele kasvamist ja arenemist – sisemist arenemist ja teadvuse evolutsiooni. Niisiis, küsimus: kas arengupsühholoogia suudab kirjeldatud probleemile valgust heita? Üks asi torkab arengu-uuringute hetkeolukorra juures silma: enamik mudeleid on oma üldjoontelt väga sarnased. Näiteks oma raamatus *Integraalne psühholoogia* võtsin kokku enam kui saja erineva uurija järeldused ning, nagu üks neist olukorda kokkuvõtlikult kirjeldas: „[Kõigi nende teoreetikute] staadiumite järgnevuse kirjeldus katab ühist arengulist ruumi. Vaadeldud järgnevuste vaheline harmoonia viitab võimalusele, et [need] teooriad saab omavahel ühendada...”³

Clare Gravesist Abraham Maslow’ni; Deirdre Kramerist Jan Sinnottini; Jürgen Habermasist Cheryl Armonini; Kurt Fischerist Jenny Wade’ini; Robert Keganist Susanne Cook-Greuterini – esile on kerkimas tähelepanuväärselt kooskõlaline teadvuse evolutsiooni kirjeldus. Loomulikult leidub ka tosinaid ebakõlasid ja sadu vastuolulisi detaile. Kuid nad kõik esitavad meele arengut ja kasvamist kui *lahtirulluvate staadiumite või lainete seeriat*.

Nimetatud arenguskeemid meenutavad vähe neid jäiku, lineaarseid, uhmrise jahvatatud mudeleid, mida nende kriitikud on välja pakkunud. Areng ei ole lineaarne redel, vaid voolav fluidum, mis koosneb spiraalidest, keeristest, voogudest ja lainetest – ta näib sisaldavat lõputul hulgal erinevaid modaalsusi. Enamik tänapäeva põhjalikumaid arenguteooriaid võtab kõike seda ka arvesse ning – mis veel olulisem – pakub ka arvukat tõendusmaterjali.

Vaatleme näitena ühte nimetatud teooriat lähemalt. Seda mudelit nimetatakse Spiraalseks Dünaamikaks ning see tugineb Clare Gravesi teedrajavale uurimusele. Graves pakkus inimarengu seletamiseks välja põhjaliku ja elegantse süsteemi, mida hilisemad uurimused on pigem toetanud ja täiustanud kui ümber lükanud. „Lühidalt, minu nägemuses on täiskasvanud inimese psühholoogia lahtirulluv, üleskerkiv ning ostsilleeriv spiraalne protsess, mida märgib vanade,

madalama astme käitumissüsteemide allutamine uutele, kõrgema astme süsteemidele – seda vastavalt sellele, kuidas indiviidi eksistentsiaalsed probleemid muutuvad. Iga olemise staadium, laine või tasand on seisund, mis tuleb enne teistesse, järgmistesse olemise seisunditesse jõudmist läbida. Kui inimene on kinnistunud ühte eksistentsi seisundisse, siis vastab tema psühholoogia sellele konkreetsele seisundile. Inimese tunded, motivatsioonid, eetika ja väärtused, biokeemia, neuroloogilise aktivatsiooni tase, õppimissüsteem, töökspidamised, vaimse tervise kontseptsioon, ideed selle kohta, mis on vaimuhaigus ja kuidas seda peaks ravima, kontseptsioonid ja eelistused juhtimise, hariduse, majanduse ning poliitilise teooria ja praktika osas – kõik see on vastavuses tema valitseva seisundiga.”⁴

Nagu hetke pärast näeme, toob Graves välja kaheksa peamist inimese eksistentsi tasandit või lainet. Tuleb aga meeles pidada, et praktiliselt kõik mainitud staadiumikontseptsioonid – Abraham Maslow’st Jane Loevingeri, Robert Kegan ja Clare Gravesini – põhinevad ulatuslikel uurimustel ja andmekogudel. Nad ei ole lihtsalt kontseptuaalsed ideed või lemmikteooriad, vaid tuginevad kõikides punktides märkimisväärsele hulgal hoolikalt järele kontrollitud tõendusmaterjalile. Paljud staadiumimudelid on järele proovitud nii esimese, teise kui ka kolmanda maailma riikides.⁵ Sama kehtib ka Gravesi mudeli kohta; tänaseks päevaks on seda teooriat testitud rohkem kui 50 000 inimese peal üle terve maailma ning ühtegi suuremat, üldisest skeemist kõrvalekalduvat erandit ei ole leitud.⁶

Muidugi ei tähenda see, nagu suudaks mõni nendest skeemidest anda ülevaate kogu tervikust – mitte ükski neist ei haara sellest isegi suuremat osa. Nad kõik on pigem nagu üksikuid infokilde sisaldavad fotojäädvustused suurest Elu Jõest, kuid nad kõik on tarvilikud, et seda Jõge teatava nurga alt vaadata saaks. See ei takista teistel piltidel olemast sama tarvilikud, samuti ei tähenda see, nagu poleks neid pilte enam võimalik edasiste uurimuste abil täiustada. *Küll aga tähendab see, et iga püüdlus, mille eesmärk on mõista inimkonna heitlusi teel integraalse haarde poole, peab neid uurimusi arvesse võtma.*

Inimteadvuse projekt

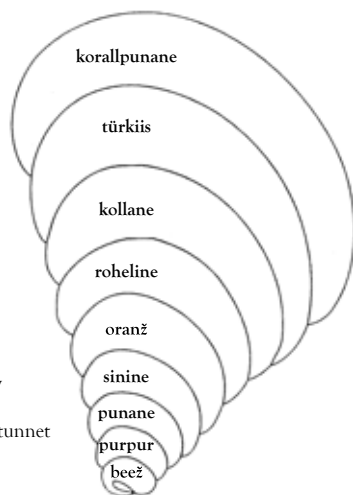
Mainitud uuringud moodustavad tegelikult elutähtsa osa igast tõelisest Kõiksuse Teoriast. Kui me üritame hõlmata nii eksistentsi füüsilist, bioloogilist, psühholoogilist kui spirituaalset mõõdet, siis eespool kirjeldatud olulised uurimused pakuvad meile avaramat ülevaadet just psühholoogilise mõõtme arvukatest võimalustest.

Teatud mõttes on tegemist Inimese Genoomi Projekti – mille eesmärk on inimese DNA kõigi geenide teaduslik kaardistamine – psühholoogilise korrelaadiga. Täpselt samamoodi on mainitud üldiste psühholoogiliste uurimuste – Inimteadvuse Projekti – sisuks inimteadvuse kõikide seisundite, struktuuride, meemide, tüüpide, taseandite, staadiumite ja lainete kultuuridevaheline kaardistamine.⁷ Nagu edaspidi näeme, muutub see üldine kaart seejärel psühholoogiliseks komponendiks võimalikus Kõiksuse Teoorias, kus teda toetavad füüsilistest, bioloogilistest, kultuurilistest ja spirituaalsetest mõõdetest pärinevad avastused. Me näeme samuti seda, et mainitud psühholoogiline kaart aitab meil muuhulgas mõista mitmeid neist arvukatest takistustest, mis muudavad integraalsema nägemuse omaenese võimalustest indiviidi jaoks niivõrd raskeks.

Pöördugem aga tagasi Clare Gravesi tööde juurde. Don Beck ja Christopher Cowan on nende edasiarendamiseks ja täiustamiseks loonud uue lähenemisviisi, mida nad nimetavad Spiraalseks Dünaamikaks.⁸ Beck ja Cowan pole sugugi tugitoolianalütikud, vaid on muuhulgas osalenud kõnelustel, mis viisid Lõuna-Aafrikas apartheidi lõpetamiseni. Spiraalse Dünaamika printsiibid on osutunud viljakaks nii äritegevuse reorganiseerimisel, omavalitsustele uue elujõu sissepuhumisel, haridusreformides kui ka linnades valitsevate pingete leevendamisel.

Spiraalse Dünaamika järgi kulgeb inimese areng läbi kaheksa staadiumi ehk, teise sõnaga, *meemi* (vt joonis 1-1).

9. **Integraalne-holooniline**
(kerkib aegamööda esile)
8. **Terviklik vaade**
leia sünergiad ja juhi makrotasandilt
7. **Paindlik vool**
integreeri ja korrasta süsteeme
6. **Inimlik seotus**
uuri oma sisemist mina, kohtle teisi võrdselt
5. **Püüdlamise jõud**
analüüsi ja planeeri, et saavutada edu
4. **Tõe jõud**
leia eesmärk, loo korda, kindlusta tulevikku
3. **Jõujumalad**
väljendu impulsiivselt, murra end vabaks, ole tugev
2. **Sugulashinged**
otsi selles müstilises maailmas harmooniat ja turvatunnet
1. **Ellujäämistung**
teravda instinkte ja kaasasündinud tundemeeli

Joonis 1-1. Arenguspiraal. Don Beck ja Chris Cowan, *Spiraalne Dünaamika: Valitsemisväärtused, juhtimine ja muutus*. (Cambridge, Mass.: Blackwell Publishers, 1995)

Sõna „meem” kasutatakse tänapäeval palju ning tihti mitmes erinevas ja vastukäivas tähenduses – paljud kriitikud ütlevad, et sellel sõnal pole üldse mingit tähendust.⁹ Spiraalse Dünaamika jaoks on meem aga lihtsalt *arengu baasstaadium, mida võidakse väljendada igasuguse tegevuse läbi* (hiljem kohtame mitmeid illustreerivaid näiteid). Beck ja Cowan kinnitavad, et meemid (ehk staadiumid) ei ole mitte jäigad tasandid, vaid voolavad lained, mis omavahel paljuski põimuvad ja kattuvad. Tulemuseks on teadvuse lahtirullumist kirjeldav võrgustik või dünaamiline spiraal. Becki sõnadega: „See Spiraal ei ole korrapärane ega sümmeetriline; ta sisaldab rohkem lisandeid ja vähem puh-taid tüüpe. Need on mosaiigid, võrgustikud ja segud.”¹⁰

Beck ja Cowan kasutavad nendele erinevatele meemidele ehk olemise lainetele viitamiseks erinevaid nimesid ja värve. Värvide kasutamine tekitab inimestes peaaegu alati vastumeelsust – esialgu. Beck

ja Cowan töötavad aga sageli rassilistes pingekolletes ning on leidnud, et see aitab suunata inimeste tähelepanu eemale „nahavärvist” ning keskenduda selle asemel meemivärvile. Lisaks on paljud uurinud tõestanud, et *kõik need meemid on potentsiaalselt kättesaadavad igale indiviidile*. Seeläbi joonistatakse ühiskondlike pingete jooned täielikult ümber: nad ei põhine enam nahavärvil, majanduslikul staatusel või poliitilistel hoobadel, vaid iga inimese tegutsemise aluseks oleval meemitüübil. Nii võib näiteks mõnes olukorras konflikti „mustad versus valged” esitada hoopis kujul sinine versus lilla või oranž versus roheline ja nii edasi; ning, kui nahavärvi ei ole võimalik muuta, siis teadvust on. Becki sõnadega: „Põhitähelepanu ei ole mitte *inimeste* tüüpidel, vaid *inimestes* leiduvatel tüüpidel.”

Esimesed kuus on „olelustasandid”, mida iseloomustab „esimese astme mõtlemine”. Seejärel toimub teadvuses murranguiline nihe ning esile kerkivad „olemise tasandid” ja „teise astme mõtlemine”. Olemise tasandid jagunevad kaheksaks põhiliseks laineks. Järgnevalt kirjeldan lühidalt kõiki kaheksat lainet, ning lisan kõigile, kui suure protsendi moodustavad nad maailma rahvastikust ning kui suur on nende võim protsentuaalselt.¹¹

1. *Beež: arhailine-instinktiivne*. Primitiivse ellujäämise tasand; toit, vesi, soojus, seks ja turvalisus on prioriteetideks. Harjumusi ja instinkte kasutatakse lihtsalt ellujäämise eesmärgil. Eristunud mina pole sisuliselt ärganud ega kindlustunud. Elu säilitamiseks koondutakse *ellujäämisgruppidesse*.

Võib kohata: Esimesed inimühiskonnad, vastündinud, seniilsed vanainimesed, hilises staadiumis Alzheimeri tõve ohvrid, vaimuhaiged tänavainimesed, nälgivad massid, lahingušokk. Umbes 0,1% täiskasvanud elanikkonnast, 0% võimust.

2. *Purpur: maagiline-animistlik*. Mõtlemine on animistlik; maailma valitsevad maagilised head ja halvad vaimud, kes õnnistavad, neavad ja